

GÖRÖMBEI ANDRÁS (1945–2013)

A magyar irodalomtudomány számára pótolhatatlan veszteséget, szűkebb környezete számára nem múló fájdalmat jelentett idő előtti eltávozása. Tudtuk ugyan, hogy az emésztő kór kikezdte szervezetét, de bízunk benne, hogy hallatlan önfegyelme, mindig csodált, szívós munkabírása, derűs világszemlélete átsegíti a nehézségeken, s még sokáig köztünk lesz. Köztünk lesz, mert szeretetre méltó egyénisége, szelíd szakmai szigora, mértékadó egyensúlyérzéke, tudományos tekintélye létszükségletét jelentette nem csupán irodalmi, de tágabb értelemben vett kulturális közéletünknek is. Bizakodtunk, mert az a szellemiség, amelyet Görömbei András neve fémjelzett, természetes alkotóeleme, meghatározó értéke volt irodalomtudományi és kisebbségpolitikai fórumainknak, egyetemnek, akadémiai osztálynak, több szerkesztőségnek és kutatócsoportnak, számos tudományos bizottságnak és doktori programnak. Reményeink azonban szertefoszlottak, a szellemi-erkölcsi erő csak ideig-óráig tudott küzdeni a gyilkos kórral. Határainkon innen és túl megdöbbenést keltett halálhíre, szinte hihetetlennek tűnt, hogy többé már nem számíthatunk bölcs tanácsaira, megfontolt kritikáira, szakmai tapasztalataira, biztató szavaira. Kollegáinak, tanítványainak, barátainak hosszú sora fejezte ki mély részvétét 2013. július 16-án, a Farkasréti temetőben, amikor végső nyughelyére kísértük a tudós akadémikust, a kiváló tanárt, a tudományszervező egyéniséget, a szeretett kollegát és barátot.

Irodalomtudósi pályája az egyetemi doktorátus megszerzésével indult, 1970-ben még régi magyar irodalmi témából írta és védte meg értekezését, amelyből két publikációja is megjelent (*Az „ősmagyar” mitológia kialakulása honfoglalási eposzainkban*, Diákköri Füzetek, 1969, 177–208; *Az ősmagyarság képe felvilágosodás és reformkori történetírásunkban*, Studia Litteraria, 1971, 63–78). Ezt követően azonban kutatói érdeklődése a modern irodalom felé fordult, s ebben is kitüntetett helyet kapott a határainkon túli, kisebbségi magyar literatúra. Kandidátusi értekezése már ebből a témakörből készült (*A csehszlovákiai magyar irodalom 1945–1980*, Bp. Akadémiai, 1982), s ez a monográfia mindmáig alapvető és irányt mutató a témakörben. Ezt követte a hetvenes évek romániai magyar irodalmáról szóló áttekintés (társszerző: Bertha Zoltán, Bp. 1983), majd számos kisebb és nagyobb kiadvány, tanulmány, recenzió és riport a határainkon túli magyarság irodalmáról. A korszak irodalompolitikai helyzetében mindez nem csupán kezdeményező és úttörő vállalkozás volt, de merész lépés is a kultúra ügyét diktatórikus módon kezelő hatalommal szemben, s ugyanakkor a magyarság szellemi egységének megőrzése érdekében. Hivatalos részről gyanakvás és rosszallás kísérte ezt a tevékenységet, olykor háttérbe szorítás és fenyegetés lett osztályrésze. Ő azonban rendíthetetlenül és következetesen dolgozott tovább, párját ritkítóan széleskörű olvasottsággal, irodalomelméleti felkészültséggel, de sosem engedve a divatos elméletek csábításának, az irodalom lényegétől eltávolodó, tetszetős teóriáknak. Különösen nagy visszhangot váltott ki Sütő Andrásról készült kismonográfiája (Bp. Akadémiai, 1986), amelynek évekig az asztalfiókban kellett várakoznia, míg végre megjelenhetett és a Kortársaink sorozatának legkeresettebb, legsikeresebb kötetei közé emelkedett.

Görömbei András akadémiai doktori fokozatát Nagy László lírai életművéről szóló értekezésével nyerte el (*Nagy László költészete*, Bp. 1992), s ez az elemzési módszerével is példát mutató könyv a modern magyar

líratörténet egyik alpművének bizonyult. Emellé kismonográfiáinak egész sora társult: Csoóri Sándor, Sinka István, Nagy Gáspár költészetének első összegző mérlegelését ő végezte el. Tanulmányait, értékelő recenzióit még felsorolni is nehéz lenne. A hatvanadik születésnapját köszöntő személyi bibliográfiája 2005-ben 682 tételt regisztrált, s azóta is újabb publikációinak egész sora jelent meg. Korábbi tanulmányköteteit (*A szavak értelme*, 1996; *Létértelmezések*, 1999; *Irodalom és nemzeti önismeret*, 2003) követték az újabbak (*Azonosságtudat, nemzet, irodalom*, 2008; *Irodalom, nemzet, harmadik út*, 2012), amelyek koherens egységbe rendezve adták közre a különböző fórumokon nagy számban megjelent írásait. Gondolkodásának alapelvét jelentette, hogy az irodalomnak identitásformáló szerepét vallotta, társadalmi szerepét evidenciaként kezelte, miként arról egyik kötetének bevezetésében írta: „A kisebbségi magyar irodalmi alkotások az esztétikai élményen túl az együtt élő népek számára egymás megismerésének is fontos eszközei. Az irodalom az egyén és a közösség önkifejezése, öntanúsítása”.

Nemzetközi vonatkozásban ugyancsak sokat tett azért Görömbei András, hogy a külföld magyarságképe kedvező szint mutasson. Vendégprofesszor volt Bécsben és Helsinkiben, előadásaival számtalan külföldi konferencián szerepelt Székelyföldtől és Kolozsvártól az Ohio állambeli Lake Hope tavánál rendezett magyar találkozón, mindenütt erősítve a nemzet szellemi egységét, öntudatát, anyanyelvű irodalmát és tudományát. Finn, ukrán és német nyelven is jelentek meg tanulmányai, kiadványai, amelyek irodalmunkat külhonban tanulmányozni kívánó diákok számára jelentettek eligazítást. De mindezen túl Görömbei András a szó legnemesebb értelmében közéleti ember is volt, tudományos eredményeit, meglátásait mindig a köz javára kamatoztatta. Elnöke volt a Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság 2006. évi debreceni kongresszusa szervező bizottságának, de intézetigazgatóként és az egyetem rektorhelyetteseként is ezernyi közéleti megbízatást vállalt és teljesített eredményesen. Élményszámba menő ünnepi beszédei, évfordulós megemlékezései, könyvbemutatói, kiállítási megnyitói és vallomásai önálló kötetben láttak napvilágot (*Sors és alkalom*, Szeged, 2008), s az aktualitás elmúltával is példát, mértéket és erkölcsi iránymutatást jelentenek olvasóik számára. Úgy tudott az egyes alkalmak során megnyilatkozni, hogy mindig maradandót alkotott, mert az életművét hitelesítő emberi tartás állt mögötte, szavai és tettei mindig teljes összhangban álltak, feladatait és vállalt kötelezettségeit mindig a tisztesség és alázat vezérelte.

Ezért lehetett kivételesen nagyhatású tanáregyéniség, tanítványainak, doktori ösztöndíjasainak és barátainak hosszú sora emlékezett meg róla a hatvanadik születésnapját köszöntő kötetben (*„Köszönő és megköszöntő ige”*, Debrecen, 2005). A Kádár-korszak után már a hivatalos elismerések sem hiányoztak: a Magyar Tudományos Akadémia levelező (2001), majd rendes tagjává választotta (2009), Debrecen városának díszpolgára lett, számos szakmai díj után a Kossuth-díjat érdemelte ki. 2013-ban nyerte el a Magyar Örökség-díjat, amit személyesen már nem tudott átvenni, de az így is méltó megkoronázása volt életművének.

Az irodalomtörténészek közössége, a határainkon innen és túl munkálkodó magyarságtudományi szakemberek, kollegák, pályatársak és tanítványok fájdalommal búcsúznak a kiváló tudóstól, a közösségépítő, melegszívű embertől, akitől mindannyian oly sokat tanultunk, s akit soha elfelejteni nem fogunk.

Megjelent az ITK 2013/2. számában

Bitskey István